

3. Hosseini, S. M., Hesam, S., & Hosseini, S. A. (2023). Burnout among Military Personnel: A systematic Review. *Iranian journal of psychiatry*. 2023. № 18(2). С. 213–236. <https://doi.org/10.18502/ijps.v18i2.12371>

4. Чесодурова, Ю. М. Психологічні умови подолання професійних деформацій практичних психологів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2019. 23 с.

5. Maslach, C. and Leiter, M.P. Understanding Burnout. In *The Handbook of Stress and Health*. Eds C. L. Cooper and J. C. Quick. 2017. <https://doi.org/10.1002/9781118993811.ch3>

6. Мелоян, А. Е., Лікарчук, Є. В. Взаємозв'язок вікарної травми та депресії у психологів, які працюють під час воєнних конфліктів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2024. № 2. С. 41–48. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-2-6>

7. Moran R. J., Asquith N. L. Understanding the vicarious trauma and emotional labour of criminological research. *Methodological Innovations*. 2020. Vol. 13, № 2. <https://doi.org/10.1177/2059799120926>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-27>

ДО ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ ІЗ СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Остополець І. Ю.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

Розвиток сучасної системи освіти в Україні визначається орієнтацією на гуманістичні цінності, утвердженням прав людини та забезпеченням принципу рівного доступу до якісної освіти. Одним із ключових напрямів державної освітньої політики останніх років стало впровадження інклюзивного навчання. У цьому контексті особливої ваги набуває питання психологічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки саме сім'я є первинним і найвпливовішим середовищем соціалізації, формування емоційного благополуччя й особистісного розвитку дитини.

Практика доводить, що батьки дітей з ООП нерідко переживають складний комплекс емоційних і соціально-психологічних труднощів: шок від діагнозу, почуття провини, страх за майбутнє дитини, соціальну ізоляцію, напруження у подружніх стосунках. За таких умов практичний психолог стає ключовою фігурою підтримки, яка допомагає сім'ї адаптуватися до нових обставин, подолати кризові переживання, сформувати конструктивні стратегії взаємодії з дитиною та соціумом.

Ефективність цієї діяльності значною мірою зумовлена рівнем психологічної готовності фахівця до роботи з такими сім'ями. Разом із тим результати педагогічної практики та опитування студентів психологічних спеціальностей засвідчують недостатній рівень сформованості відповідних знань, умінь і особистісних якостей. Майбутні психологи часто виявляють емоційну напруженість, невпевненість у собі, стереотипне мислення щодо сімей, які виховують дитину з інвалідністю, і не володіють достатніми навичками консультативної взаємодії у складних сімейних ситуаціях.

Таким чином, у системі професійної підготовки психологів існує суперечність між зростаючою потребою суспільства у фахівців, здатних ефективно надавати психологічну допомогу сім'ям, що виховують дитину з ООП, та недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад формування в студентів відповідної готовності до такої діяльності. Недостатня увага до цієї проблеми в навчально-професійній підготовці призводить до зниження якості психологічної допомоги, ускладнює становлення гуманістично спрямованої позиції фахівця та зменшує його професійну ефективність у сфері інклюзивної освіти.

Актуальність обраної проблеми зумовлена також потребою у створенні практичних програм (тренінгів, спецкурсів, форм супервізійної підтримки), що сприятимуть розвитку у майбутніх психологів емпатійності, толерантності, емоційної стійкості, комунікативної компетентності та консультативних умінь.

Проблема психологічної готовності майбутніх фахівців традиційно розглядається у структурі професійної підготовки (О. Бондаренко, Л. Карамушка, Н. Пов'якель, В. Панок). [2, 4, 7] З позицій компетентнісного підходу готовність розуміють як інтегральне утворення, що охоплює когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісний і рефлексивний компоненти.

У дослідженні Блікхар В., Кашук М. і Марчук А. (2018) зазначено, що психологічна та педагогічна готовність майбутніх психологів до роботи в системі інклюзивної освіти має комплексний характер і формується на основі мотиваційних, когнітивних і вольових скла-

дових. Доведено, що їхній рівень сформованості безпосередньо впливає на якість професійної діяльності в інклюзивному середовищі [1].

У цьому ж напрямі розвиваються сучасні дослідження, що акцентують на важливості «м'яких навичок» (soft skills) для ефективної діяльності психолога. Так, у роботі Комар Т. (2023) встановлено позитивну динаміку розвитку комунікативних, управлінських і стресостійких навичок у студентів, однак виявлено їхню недостатню сформованість у значної частини вибірки. Ці результати особливо важливі в контексті вивчення взаємодії з батьками дітей з ООП, адже така діяльність вимагає високого рівня емоційної зрілості, стресостійкості та комунікабельності [5].

Отже, на основі аналізу сучасних досліджень (Блікхар В., Кашук М., Марчук А., 2018; Комар Т., 2023; Руденок А., Гуляк І., 2021 та ін.) можна виокремити наступні структурні компоненти психологічної готовності майбутніх психологів до роботи з сім'ями, що виховують дітей з ООП:

1. Мотиваційно-ціннісний компонент включає усвідомлення соціальної значущості діяльності психолога, прийняття ідей інклюзії, розвиток гуманістичного ставлення до дітей з ООП та їхніх родин.

2. Когнітивно-змістовий компонент передбачає наявність знань з дитячої, вікової та сімейної психології, інклюзивної педагогіки, правових аспектів інклюзивної освіти, а також методик консультування сімей. Руденок А. і Гуляк І. (2021) зазначають, що когнітивна недостатність часто виступає основною перешкодою у формуванні професійної готовності.

3. Емоційно-регулятивний компонент – це здатність до емоційної саморегуляції, емпатії, витримки у роботі з «важкими» клієнтами. Дослідження Ігнатович О. М. та ін. (2022) демонструє, що високий рівень тривожності і стрес-реакцій у фахівців знижує їхню готовність до діяльності в інклюзивному середовищі [3].

4. Операційно-діяльнісний компонент включає набуття практичних навичок консультування, фасилітації, медіації, роботи у міждисциплінарній команді (психолог – педагог – соціальний працівник – медик). Як зазначають Блікхар В., Кашук М., Марчук А. (2018), саме цей компонент найменше сформований у студентів [1].

5. Рефлексивно-метакогнітивний компонент включає вміння аналізувати власну діяльність, усвідомлювати межі професійної компетентності, звертатися до супервізії та планувати професійний розвиток.

Вчені доводять, що ефективне формування психологічної готовності можливе лише за умови інтеграції теоретичної, практичної та особистісно-рефлексивної складових у процесі навчання.

Найефективнішими засобами розвитку зазначених компонентів дослідники вважають тренінгові програми, супервізійні групи, моделювання консультаційних ситуацій, кейс-методи, ведення рефлексивних щоденників і волонтерську діяльність у закладах інклюзивної освіти. Такі форми навчання сприяють синтезу знань, умінь і ціннісних орієнтацій у цілісну професійну готовність.

Висновок. Таким чином нами було визначено, що у системі професійної підготовки психологів на сьогодні існує критична невідповідність між зростаючим суспільним запитом на висококваліфіковану психологічну допомогу сім'ям з дітьми з ООП (у контексті розширення інклюзивної освіти) та недостатньою науково-методичною розробленістю та практичною реалізацією засобів формування повної психологічної готовності студентів. Цей дефіцит проявляється у недостатній сформованості операційно-діяльнісного та емоційно-регулятивного компонентів готовності, що знижує загальну ефективність фахівця в роботі з кризовими сімейними ситуаціями, ускладнює утвердження його гуманістично орієнтованої позиції та створює ризики емоційного вигорання самого психолога.

Отже, подальша робота має бути сфокусована на комплексній модернізації освітнього процесу через інтеграцію теоретичних знань, набуття практичних консультативних навичок та активного використання рефлексивних методів для формування цілісної та стійкої професійної готовності, здатної відповідати вимогам інклюзивного суспільства.

Література

1. Блікхар В. В., Кашук М. В., Марчук А. І. Психологічна та педагогічна готовність майбутніх практичних психологів до роботи в системі інклюзивної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 4. С. 136–141.
2. Бондаренко О. Ф. Психологічна готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2018. 250 с.
3. Ігнатович О. М., Губанова К. В., Латишева О. В. Професійний стрес та його вплив на готовність практичних психологів до роботи в інклюзивному середовищі. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2022. Вип. 67. С. 36–45.
4. Карамушка Л. М. Психологічна готовність до професійної діяльності: теорія і практика : монографія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2019. 300 с.
5. Комар Т. Розвиток «м'яких» навичок (*soft skills*) як складової фахової підготовки майбутніх психологів. *Збірник наукових праць*

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2023. Вип. 1(82). С. 84–90.

6. Панок В. Г. Професійна підготовка практичних психологів: сучасні виклики та перспективи. *Психологічний журнал*. 2022. № 3(15). С. 10–18.

7. Пов'якель Н. І. Професійне становлення майбутнього психолога в умовах сучасної освіти : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 215 с.

8. Руденок А. І., Гуляк І. М. Психологічна готовність майбутніх практичних психологів до роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2021. Т. 6, вип. 22. С. 138–147.

9. Ткалич М. Г. Інклюзивна освіта: психологічний супровід дитини та сім'ї : навчальний посібник. Дніпро : Акцент ПП, 2021. 180 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-568-9-28>

ВПЛИВ САМООЦІНКИ ТА ОПТИМІЗМУ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ І САМОРЕАЛІЗАЦІЮ ЖІНКИ

Панченко Т. А.

*магістрантка кафедри практичної психології та інноваційних
оздоровчих технологій*

*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
м. Харків, Україна*

Науковий керівник: Кучеренко Н. С.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»
м. Харків, Україна*

Період війни і післявоєнних змін поставив українських жінок у ситуацію, коли доводиться одночасно вирішувати сімейні, професійні та побутові питання. У цих обставинах особливо помітно, що внутрішня налаштованість жінки по-різному позначається на її готовності планувати розвиток: одні продовжують будувати професійні кроки, інші зосереджуються лише на родині. Це дало